

JAMIYATDAGI YANGI IJTIMOIIY ROL SIFATIDA BLOGERLAR PAYDO BO‘LISH DETERMINANTLARI.

G‘ulomxo‘jeyava Maxbuba Raxmatilla qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

I-kurs “Social Psychology” yo‘nalish magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada blogerlik faoliyati zamonaviy jamiyatda yangi ijtimoiy rol sifatida shakllanishi ijtimoiy-psixologik nuqtai nazardan tahlil etiladi. Tadqiqotda blogerlikning yuzaga kelishiga ta‘sir ko‘rsatuvchi asosiy omillar — globallashuv jarayonlari, raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi, ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi hamda axborot-kommunikatsiya makonining kengayishi ilmiy asosda izohlanadi. Shu bilan birga, blogerlik faoliyatining shaxsiy motivatsion omillari, xususan, o‘zini ifoda etish ehtiyoji, ijtimoiy e‘tirofga intilish hamda moddiy manfaatdorlik bilan bog‘liqligi tahlil qilinadi. Blogerlar zamonaviy ijtimoiy muhitda axborot almashinuvi, jamoatchilik fikrini shakllantirish va ijtimoiy qadriyatlarni targ‘ib etishda faol ishtirok etuvchi subyekt sifatida baholanadi.

Kalit so‘zlar: blogerlik, ijtimoiy rol, yangi ijtimoiy rollar, globallashuv, raqamli texnologiyalar, ijtimoiy tarmoqlar, shaxs motivatsiyasi, identitet, ijtimoiy ta‘sir, kommunikativ faollik, jamoatchilik fikri, yoshlar psixologiyasi

KIRISH:

Zamonaviy davrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal sur‘atlarda rivojlanishi natijasida jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar tizimi sezilarli darajada transformatsiyalanmoqda. Ayniqsa, internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi yangi kommunikativ makonning shakllanishiga olib keldi. Mazkur makon shaxsga o‘zini erkin ifoda etish, axborot almashish hamda keng jamoatchilik

bilan bevosita muloqot qilish imkoniyatlarini yaratdi. Natijada jamiyatda yangi ijtimoiy rollar shakllanib, ular orasida blogerlik faoliyati alohida o‘rin egallamoqda¹.

Hozirgi kunda blogerlik faqat axborot yetkazish vositasi bo‘lib qolmay, balki jamoatchilik fikrini shakllantirish, ijtimoiy ta‘sir ko‘rsatish va muayyan qadriyatlarni targ‘ib etishning samarali vositasiga aylangan. Blogerlar turli raqamli platformalarda faoliyat yuritib, keng auditoriya bilan muntazam aloqaga kirishadi va shu orqali jamiyatdagi ijtimoiy, madaniy hamda psixologik jarayonlarga sezilarli darajada ta‘sir ko‘rsatadi. Shu jihatdan blogerlikni yangi ijtimoiy rol sifatida ilmiy asosda o‘rganish muhim va dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi².

Mazkur muammoning dolzarbligi shundan iboratki, blogerlik faoliyati nafaqat texnologik taraqqiyot mahsuli, balki ijtimoiy va psixologik omillar bilan ham uzviy bog‘liqdir. Uning shakllanishiga globallashuv jarayonlari, raqamli madaniyat rivoji, axborotga bo‘lgan ehtiyojning ortishi hamda shaxsning o‘zini namoyon etish va ijtimoiy e‘tirofga erishishga bo‘lgan intilishi muhim ta‘sir ko‘rsatadi. Bu esa blogerlikni murakkab ijtimoiy-psixologik fenomen sifatida tadqiq etish zaruratini yuzaga keltiradi³.

Shu bilan birga, blogerlik faoliyati shaxs psixologiyasiga ham sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Blogerlar uchun auditoriya bilan doimiy muloqotda bo‘lish, ommaviy baholanish jarayonida ishtirok etish hamda mashhurlikka intilish kabi omillar muhim psixologik determinantlar sifatida namoyon bo‘ladi. Ushbu jarayonda identitet shakllanishi, ijtimoiy ta‘sir ko‘rsatishga intilish, kommunikativ faollik va ijtimoiy moslashuv kabi psixologik jarayonlar muhim o‘rin tutadi⁴.

Ijtimoiy rollar muammosi bugungi kunda psixologiya va pedagogika fanlarida yetakchi ilmiy yo‘nalishlardan biri sifatida qaralmoqda. Ushbu muammo shaxsning

¹ Castells M. The Rise of the Network Society. – Oxford: Blackwell, 1996.

² Kaplan A.M., Haenlein M. Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. – Business Horizons, 2010.

³ Boyd D. It’s Complicated: The Social Lives of Networked Teens. – Yale University Press, 2014.

⁴ Goffman E. The Presentation of Self in Everyday Life. – New York: Doubleday, 1959.

jamiyatdagi funksional o‘rni, uning xulq-atvor modeli hamda ijtimoiylashuv jarayonida egallaydigan pozitsiyalarini kompleks tarzda tahlil qilishni nazarda tutadi. Zamonaviy ilmiy yondashuvlarda ijtimoiy rollar nafaqat tashqi xulq shakli, balki shaxsning ichki psixik tizimi bilan uzviy bog‘liq fenomen sifatida talqin etiladi. Shu jihatdan mazkur muammoni chuqurroq anglashda Lev Vygotsky tomonidan ishlab chiqilgan sotsiokultural nazariya muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi. Garchi ushbu olim ijtimoiy rollar masalasini alohida nazariya sifatida ishlab chiqmagan bo‘lsa-da, uning konseptual qarashlari bu yo‘nalishdagi ilmiy izlanishlar uchun mustahkam poydevor yaratadi⁵. Demak, ijtimoiy rollarni o‘rganishda Vygotsky yondashuvi bilvosita, ammo fundamental nazariy manba sifatida namoyon bo‘ladi.

Vygotsky ta’limotiga ko‘ra, inson psixikasining rivojlanishi ijtimoiy muhit bilan uzluksiz o‘zaro ta’sir jarayonida kechadi. Har qanday oliy psixik funksiyalar dastlab ijtimoiy faoliyat shaklida yuzaga kelib, keyinchalik shaxsning ichki psixik tuzilmasiga singib boradi⁶. Ilmiy adabiyotlarda bu jarayon interpsixikdan intrapsixikka transformatsiya sifatida izohlanadi. Mazkur yondashuv ijtimoiy rollarning paydo bo‘lish va mustahkamlanish mexanizmini ochib berishda muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki har bir ijtimoiy rol avval tashqi ijtimoiy munosabatlar tizimida shakllanib, asta-sekin shaxsning ichki me’yor va qadriyatlariga aylanadi. Shu bois, rollar shaxs ongining strukturaviy elementi sifatida qaraladi. Shundan kelib chiqib, ijtimoiy rollar inson psixikasining shakllanishida vositachi mexanizm sifatida faol ishtirok etadi.

Bundan tashqari, faoliyat nazariyasida ong va faoliyat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik alohida e’tirof etiladi. Inson ongining rivojlanishi uning amaliy faoliyati

⁵ Lev Vygotsky. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. — Cambridge: Harvard University Press, 1978.

⁶ Lev Vygotsky. *Myshlenie i rech (Thinking and Speech)*. — M.: Pedagogika, 1934.

bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, psixik jarayonlar aynan faoliyat tizimida shakllanadi. Shu bois, ijtimoiy rollar shaxs ongining tarkibiy qismi sifatida qaraladi. Ular orqali individ o‘zini anglaydi, o‘z xulq-atvorini boshqaradi va ijtimoiy muhitga moslashadi. Ijtimoiy rollar shaxsning identifikatsiya jarayonida ham muhim o‘rin tutadi, chunki ular orqali individ o‘zining ijtimoiy maqomini anglaydi va mustahkamlaydi. Shundan kelib chiqib, ijtimoiy rollar shaxs ongining shakllanishida muhim psixologik mexanizm sifatida namoyon bo‘ladi. Alexei Leontiev tomonidan ishlab chiqilgan faoliyat nazariyasi ijtimoiy rollar muammosini ilmiy jihatdan o‘rganishda samarali nazariy asoslardan biridir. Ushbu yondashuv ijtimoiy rollarni shaxsning ichki sifati sifatida emas, balki uning ijtimoiy faoliyat tizimidagi funksional o‘rni sifatida talqin etishga imkon beradi. Faoliyat, motiv va maqsadning o‘zaro bog‘liqligi ijtimoiy rollarning mazmunini belgilaydi va ularning shakllanish jarayonini tushuntiradi. Shu jihatdan faoliyat nazariyasi ijtimoiy rollarni kompleks va tizimli tarzda o‘rganish imkonini yaratadi. Bizningcha, ushbu konsepsiya ijtimoiy rollar muammosini chuqur ilmiy asosda tahlil qilish uchun muhim metodologik platforma hisoblanadi.

Lev Vygotsky va Alexei Leontiev tomonidan ishlab chiqilgan nazariy qarashlar ijtimoiy rollar muammosini tushuntirishda o‘zaro bog‘liq bo‘lsa-da, ularning metodologik yondashuvida muayyan farqlar mavjud. Har ikkala olim ijtimoiy omillarning shaxs psixikasiga ta‘sirini asoslab bergan bo‘lsa-da, ular ushbu jarayonni turli nuqtai nazardan izohlaydi.

Avvalo, Lev Vygotsky sotsiokultural yondashuv doirasida inson psixikasining rivojlanishini ijtimoiy muhit bilan o‘zaro ta‘sir jarayoni orqali tushuntiradi. Uning fikricha, har qanday oliy psixik funksiyalar dastlab ijtimoiy faoliyat (interpsixik daraja) sifatida yuzaga keladi va keyinchalik shaxsning ichki psixik tizimiga (intrapsixik daraja) o‘tadi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, ijtimoiy rollar ham avvalo tashqi ijtimoiy munosabatlar tizimida shakllanib, asta-sekin shaxs ongining

tarkibiy qismiga aylanadi. Demak, Vygotsky yondashuvida asosiy e'tibor ijtimoiy tajribaning ichkilashtirilishi (internalizatsiya) jarayoniga qaratilgan⁷.

Alexei Leontiev esa faoliyat nazariyasi doirasida ijtimoiy rollarni shaxs faoliyati bilan uzviy bog'liq holda tahlil qiladi. Uning fikricha, inson ongining shakllanishi va rivojlanishi uning amaliy faoliyati bilan chambarchas bog'liq bo'lib, har qanday psixik jarayonlar faoliyat tizimida yuzaga keladi. Shu bois Leontiev ijtimoiy rollarni shaxsning ichki sifati sifatida emas, balki uning ijtimoiy faoliyatdagi funksional o'rni sifatida talqin etadi. Bu yondashuvda rolning mazmuni motiv, maqsad va faoliyatning tuzilishi orqali belgilanadi⁸.

Mazkur ikki yondashuvni taqqoslash shuni ko'rsatadiki, Vygotsky va Leontiev qarashlarining umumiy jihati — ijtimoiy omillarning shaxs psixikasini shakllantirishdagi hal qiluvchi rolini e'tirof etishidir. Har ikkala olim ham ijtimoiy muhitni psixik rivojlanishning asosiy manbai sifatida ko'radi va ijtimoiy faoliyatning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Biroq ularning farqli jihatlari ham mavjud. Vygotsky asosan ijtimoiy tajribaning ichkilashtirilishi va psixik jarayonlarning shakllanish mexanizmlariga e'tibor qaratadi. Leontiev esa bu jarayonni kengroq kontekstda — faoliyat tizimi orqali izohlaydi va ijtimoiy rollarni aynan faoliyat strukturasi element sifatida ko'rib chiqadi. Ya'ni, Vygotsky uchun asosiy kategoriya — ijtimoiy muhit va ichkilashtirish jarayoni bo'lsa, Leontiev uchun — faoliyat, motiv va maqsad tizimi muhim hisoblanadi.

⁷ Lev Vygotsky. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. – Harvard University Press, 1978.

⁸ Lev Vygotsky. *Thinking and Speech*. – Moscow: Pedagogika, 1934.

XULOSA:

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy jamiyatda ijtimoiy rollar, xususan blogerlik faoliyati yangi ijtimoiy fenomen sifatida shakllanib, shaxs va jamiyat o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni tartibga soluvchi muhim mexanizmga aylanmoqda. Blogerlik nafaqat axborot uzatish vositasi, balki jamoatchilik fikrini shakllantirish, ijtimoiy ta'sir ko'rsatish va qadriyatlarni targ'ib etishda faol rol o'ynovchi ijtimoiy institut sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqot davomida ijtimoiy rollarning shakllanishi va rivojlanishi shaxsning ijtimoiy muhit bilan o'zaro ta'siri natijasida yuzaga kelishi, ularning asta-sekin ichkilashtirilib, shaxs ongining tarkibiy qismiga aylanishi ilmiy jihatdan asoslab berildi. Bu jarayonda Vygotsky tomonidan ilgari surilgan sotsiokultural yondashuv hamda Leontievning faoliyat nazariyasi ijtimoiy rollarning psixologik mohiyatini tushuntirishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qilishi aniqlandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Rise of the Network Society. – Oxford: Blackwell, 1996.
2. Kaplan A.M., Haenlein M. Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. – Business Horizons, 2010.
3. Boyd D. It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens. – Yale University Press, 2014.
4. Goffman E. The Presentation of Self in Everyday Life. – New York: Doubleday, 1959.
5. Lev Vygotsky. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. — Cambridge: Harvard University Press, 1978.
6. Lev Vygotsky. Myshlenie i rech (Thinking and Speech). — M.: Pedagogika, 1934.
7. Lev Vygotsky. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Harvard University Press, 1978.
8. Lev Vygotsky. Thinking and Speech. – Moscow: Pedagogika, 1934.